

KIMYO DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

Jurayeva Zulfira Boymuratovna

Samarqand viloyati Nurobod tuman 1-son kasb hunar maktabi

Oliy toifali kimyo fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

O'zbekiston Respublikasi demokratik, huquqiy va fuqarolik jamiyatini qurish yo'lidan borayotgan bir paytda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning bosh maqsadi va harakatga keltiruvchi kuchi har tomonlama rivojlangan barkamol insonni tarbiyalashdan ibotardir. Bu barobarida darsda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish yaxshi samara beradi.

Kalit so'zi: didaktik o'yin, pedagogic texnologiya

Didaktika yunoncha "didaktikos" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, o'qitish, o'rganish ma'nosini bildiradi. O'qituvchilarga bilim berishda yangi innovatsion texnologiyalardan foydalanib darslarni olib boorish yaxshi natija beradi.

So'ngi paytlarda asosiy didaktik kategoriyalar sirasiga ta'limning didaktik tizim va ta'lim texnologiyasi kabi tushunchalarni ham kiritish taklifi ilgari surilmoqda.

Tadqiqotchilar mavjud didaktik konsepsiya (tizim)larni umumlashtirib quyidagi guruhlariga ajratdilar.

1. An'anaviy 2. Progressiv 3. Zamonaviy

Ushbu darslarda o'quvchilarning bilim olish jarayoni o'yin faoliyati orqali uyg'unlashtiriladi. Shu sababli o'quvchilarning ta'lim olish faoliyati o'yin faoliyati bilan uyg'unlashgan darslar, didaktik o'yinli darslar deb ataladi. Inson hayotida o'yin faoliyati orqali quyidagi vazifalar amalga oshiriladi.

-o'yin faoliyati orqali shaxsning o'qishga va mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi.

-o'yin davomida shaxsning muloqotga kirishishi ya'ni komunativ –muloqot madaniyatini egallash uchun yordam beriladi.

-shaxsning o'z iqtidori, qiziqishi, bilimi va o'zligini namoyon etishiga imkon yaratildi.

-hayotda va o'yin jarayonida yuz beradigan turli qiyinchiliklarni yengish va mo'ljalni to'g'ri olish kunikmalarini tarkib topishiga yordam beradi.

-o'yin jarayonida ijtimoiy normalarga mos xulq –atvorni egallash, kamchiliklarga barham berish imkoniyati yaratiladi.

-shaxsning ijobiy fazilatlarini shakllantirishga zamin tayyorlaydi.

-insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan qadriyatlar tizimi ayniqsa, ijtimoiy, ma'naviy-madaniy, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishga e'tibor qaratiladi.

-o'yin ishtirokchilarida jamoaviy muloqot madaniyatini rivojlantirish ko'zda tutiladi.

Didaktik o'yinlar texnologiyalari o'quvchi faoliyatining faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchiga ijobiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish va rivojlantirish amaliy yechimlarni aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Didaktik o'yinlar o'quvchilarga tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, tatqiq qilish hisoblash, o'lchash, yasash, sinash, kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki jamoa tarkibida ishlash axloq-odob o'rgatish, nutq o'stirish til o'rgatish, yangi bilimlar o'rgatish va boshqa faoliyat turlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy – jismoniy, axloqiy, psixologi, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Bularning orasida didaktik o'yinlar ta'lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini oshirib borishi bilan alohida o'ringa ega.

Quyidagi kimyo darslarida didaktik o'yinlar qo'llash haqida fikr yuritamiz.

Ishchanlik o'yin darsi-dars mavzusi buyicha masalalarni hal etish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirok etishini ta'minlash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish mashqi.

Kimyoda “Suvning tarkibi va xossalari “ mavzusida o'quvchilarni 3 ta kichik guruhlariga bo'lib har bir guruhga savollar beriladi.

1. Suv qanday modda. 2. Suvdan qanday foydalanamiz. 3. Suvning tarkibi qanday.

Rolli o'yin darsi-dars mavzusi buyicha masalalarni o'rganishda o'quvchilarga oldindan ma'lum rollarni taqsimlash va dars jarayonida shu rolni bajarishlarini tashkil etish asosida bilimlarni mustahkamlash darsi.

Masalan, “Birikmalarning elementlar atomlarining valentligi” mavzusida o'quvchilarga element belgilari berilib ularni valentlik asosida birikishi ko'rsatiladi.

Tetrlashtirilgan dars – dars mavzusi bilan bog'liq sahna ko'rinishlari tashkil etish orqali dars mavzusi buyicha chuqur, aniq ma'lumotlar berish darsi.

“Elektrolitlar va elektrolitmaslar” mavzusiga sahna ko'rinishi tayyorlash mumkin.

Kompyuter darsi – tegishli o'quv fani buyicha dars mavzusiga doir kompyuter materiallari (mutimediya, virtual o'quv kursi va shu kabilar) asosida o'tiladigan dars. Kim oshdi savdosi darsi-o'quv fani ayrim bo'limi buyicha bilimlarni har bir o'quvchi qanchalik ko'p bilishini namoyish etish darsi. Bunda o'quvchilarga savollarni berib to'g'ri javoblarni yutib olishini tashkil qilinadi.

Yarmarka darsi-dars mavzusini bo'laklar oldindan o'zlashtirish o'quvchilarning o'zaro muloqot asosida sinfga qiziqarli tushuntirish orqali o'tiladigan dars.

Formulalar darsi-o'quvchilarning formulalarni puxta o'zlashtirishlari buyicha turli o'yinlar shaklidagi mashqlar o'tkazish darsi. Bunda o'quvchilarga reaksiya tenglamalari yozilgan varaqlar beriladi va ularga mos sherikni toppish aytiladi, natijada o'quvchi bilimini tekshirish mumkin.

O'yin darsi-dars mavzusiga mos o'yin orqali o'quvchilarning o'zlashtirishlarini tashkil etish darsi.

Tergovchi bilimdonlar olib boradigan dars-dars mavzusini oldindan puta o'rgangan o'quvchilar yordamida qiziqarli savol-javoblar, tahlillar asosida isbotlab, tushuntirish mashqlari bo'lib bunda o'quvchilar dars mavzusini o'zlashtirib eslab qolishlari uchun qulaylik yaratadilar.

Integral(integratsiyalangan) dars-bir nechta fanlarga doir integratsiyalash uchun qulay bo'lgan mavzular buyicha tashkil qilingan dars.

Umumta'lim maktablarida kimyo ta'limi samaradorligini oshirishda taklif etilayotgan didaktik o'yinlar

O'qitishning individuallashtirish jamoa bilan yanada chuqur bog'lanishiga olib boradi, jamoadagi o'zining 'men'ini namoyish qilishning shaxsiga aylanishning yorqin istiqbollari vujudga keltiradi. Shaxsni ta'sir ko'rsatishning jamoaviy vositasida tarbiyalash – unda jamiyatga to'g'ri munosabatni tegishli faoliyat bilan qo'shilishning axloqiy-estetik normalar haqidagi ularga ongli yondashish to'g'risidagi tushunchalarni tarkib toptirishni bildiradi. Mustaqillik va faollikni o'ziga xoslikni rivojlantirish esa ijtimoiy konstruktiv – ijodiy ishlarda o'zini yaqqol nomoyon etishdir. "Individuallik" tushunchasi shaxsning boshqa kishilardan farqlanadigan alohida va yagona xususiyatini o'z ichiga oladiki, bu xususiyat shaxsga jamiyatda o'ziga xoslik va takrorlanmaslik baxsh etadi, ya'ni kishi – kishini eksploatatsiya qilmaydigan tizimda jamiyat va shaxs o'zaro qarama qarshi bo'lmaydi. Har qanday individuallikning betakrorligi jamiyatdan ajralib qolmaydi balki jamiyatning uzviy bog'liqligi uning manfaatlarini va harakat qonuniyatlarini tushunishdadir. Jamiyatsiz shaxs bo'lmaydi, individuallik bo'lmaydi, chunki kamolotning manbai jamiyatdadir. Shaxsning kamol topishida o'zining kuch g'ayrati, bevosita faoliyati juda katta rol o'ynaydi. Bizning tarbiya va ta'lim tizimimiz har bir bolada iste'dod, faollik, onglilik va ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan.

Avval xususiyatlarni hisobga olib, umumiylikni, keyin umumiyini hisobga olib alohidalilikni rivojlantirish kerak. Respublikamizda ta'lim jarayonini takomillashtirish buyicha izlanishda o'qitishning yangi shakllari asta-sekin mustahkam o'rin olmoqda. Bular gimnaziya va ixtisoslashgan sinflardir, lekin ta'limning yangi shakllari asosan maktabning o'rta va yuqori bo'g'inlariga dahldordir. Xo'sh boshlang'ich maktabda nimalar bo'lyapti? Boshlang'ich maktab har qanday holda ham o'quvchilardagi bilimlarni shakllantirishda va ularning qobiliyatlarini aniqlashda asosiy rol o'ynaydi, keyin ham shunday bo'lib qoladi.

Ammo boshlang'ich maktabdagi barcha o'quvchilar, bolalarning qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish uchun tegishli ishlarni amalga oshiryaptimi? Masalan: nima uchun yuqori sinflarda a'lo bahoga o'zlashtiradigan bolalar soni kamayib bormoqda? Maktabni bitta yoki ikkita o'quvchi imtiyozli bitirishini qanday tushunish kerak? Iste'dodli, qobiliyatli bolalar yo'qmi yoki o'qitish jarayoni shunchalik samarasiz bo'lib qolganmi? Bularning sababi nima? Sababi ko'p. Birinchidan, boshlang'ich sinflar o'qituvchining bolalar bilan individual ish olib borish imkoniyati cheklangan. Sinflarda bo'sh o'zlashtiradigan o'quvchilarga e'tibor berish zarur.

Kimyoga oid qiziqarli mavzularga kroosvord, rebus va ijod izlanishga undaydigan masalalarni kiritish mumkin. Bunday qiziqarli masalalar quyidagi didaktik talablarga javob berish kerak.

1. Qiziqarli masalalar tezkor va obrazli fikrlashni rivojlantirib, ularni yechish jarayonida ijodiy motevatsiya hosil qilish.

2. Taqdim etilayotgan materialning o'quvchilar uchun yangi va qiziqarli bo'lishi

3. o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyati darajasini oshirish maqsadida topshiriqlarning mazmunida uni turli usullar bilan yechilishining ko'zda tutilishi.

4. Qiziqarli masalalarning yechish jarayonida bosqichma bosqich o'quvchilarning ijodkorligini yuzaga chiqarishga yo'naltirilishi.

5. O'quvchilarning mustaqil ishlashini ta'minlash uchun topshiriqlarning varizativ bo'lishi.

6. Topshiriqlarni o'quvchilarning fazoviy tasavvur va tafakkurini rivojlantirishga qaratiladi.

Kimyoni o'qitishda krossvord va rebuslardan foydalanish o'quvchilarni zeriktirmaslikka, kimyo atamalaridan so'z boyligini oshirish va tez fikrlashga o'rgatadi. Kimyoga oid rebusni tuzishda turmushda uchraydigan va o'quvchilarga ma'lum bo'lgan obyektlarni, shakllar yoki tajribalarni tanlash maqsadga muvofiq.

Rebusda berilgan turli xil obyektlar, shakllar va tasvirlar o'quvchilarga ma'lum bo'lgan uni o'qitishning hamma bosqichida qo'llash mumkin. O'quvchilarni fanga qiziqtirish, darsda qiziqarli masalalar va didaktik o'yinlardan unumli foydalanib

Faol o'quv-biluv jarayonini vujudga keltirish orqali o'quvchilarning grafik tayyorgarligi darajasini oshirish va kasbiy shakllantirish mumkin. O'quv jarayonida didaktik o'yinlar o'quvchilarning oldiga qo'ygan maqsadidan kelib chiqib:

1. Yangi mavzularni tushuntirishdan oldin (o'yin muammoli vaziyat sifatida)

2. Yangi mavzuni tushuntirish vaqtida (O'quvchilarning diqqatini jalb qilish maqsadida)

3. Mavzuni mustahkamlashdan oldin, shuningdek o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakasini tekshirish vaqtida (O'quvchilarni o'ziga xos o'yinga jalb etib, kichik guruhlar hosil qilish va raqobatni yuzaga keltirish) qo'llash mumkin.

Yuqoridagi fikrlar asosida kimyo fanidan didaktik o'yinlar ishlab chiqish va imkon qadar kompyuter o'yinlari tarzida yaratib, dars jarayonida foydalanish o'quvchilarning qiziqishini orttiradi. Kimyo fanidan yaratilgan o'yin dasturlari o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini shakllantirishga, ijodiy fikrlashga, mustaqil ishlash va bilim boyligini oshirishga xizmat qiladi. Kimyo fanidan kompyuter o'yinlarini ishlab chiqish texnologiyalari quyidagi bosqichda amalga oshiriladi.

1. O'quvchilarni o'zlashtirishida murakkab bo'lgan mavzu tanlab olinadi.

2. O'yinning maqsadi va sharti tanlab olinadi.

Ta'limiy maqsad – o'yin davomida o'quvchi mavzuning mohiyatini to'liq tushunib oladi. Tarbiyaviy maqsad-o'quvchilarda kuzatuvchanlik, ziyraklik, ogohlik, topqirlik va istetik did kabi fazilatlarni tarbiyalaydi.

Rivojlantiruvchi maqsad – o'quvchilarning fazoviy tasavvur qilish, mantiqiy fikrlash va ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Tanlangan mavzu buyicha o'quvchini o'ylashga va fikr yuritishga majbur qiladigan, eng asosiysi, o'yinni o'ynashga ehtiyoj sezdiradigan qiziqarli dizayn va g'oya yaratiladi.

4. O'yinning tuzilishi va o'ynash bosqichlari ishlab chiqiladi.

5. O'yin metodi asosida o'quvchilarning tanlangan mavzu buyicha bilim kunikmalarini shakllanishini ta'minlovchi pdaqogik talablar aniqlandi.

6. O'quvchining boshlang'ich bilimni va o'lashtirishni nazorat qiluvchi masalalar tizimi ishlab chiqiladi.

7. O'yin metodining samaradorligini aniqlovchi nazorat va kompleks topshiriqlar tizimi ishlab chiqiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Tolipov O', No'monov N "Ta'lim tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogic texnologiyalar" Xalq ta'limi. Toshkent. 2002. №3. 23-29-b.

Zunnunova A, Maxkamov U "Didaktika" (Ta'lim nazariyasi) o'quv qo'llanma. Toshkent. Sharq. 2006. 132-b.